

SA'LEBÎ 'NİN KISASU'L-ENBİYÂ 'SİNİN TERCÜMESİ ÜZERİNDE BİR GRAMER DENEMESİ

(1 a — 50 b varakları üzerinde)

M. NECMETTİN HACİEMİNOĞLU

I

Burada incelenmiş olan *Kıyasu'l-enbiyâ* Bursa Ulü Cami kitaplığında 2474 numarada kayıtlıdır. Eserin arap müelliflerinden Ebû İshak tarafından yazılmış olduğu 35. ve 82. sahifelerdeki şu cümlelerden anlaşıl-
maktadır :

bu kitabı tasnif iden Ebu İshak aydur 35-2

bu kitabı tasnif iden üstad Ebu İshak ayıttı 82-7

Müellifin asıl adı ve künyesi *Ebu İshak Ahmed bin Muhammed bin İbrahim es-Sa'lebî en-Nişâburî eş-Şâfiî* (ölm. 427/1035), eserin asıl ismi de *Arâisü'l-mecâlis* «meclislerin gelinleri» 'tir. (bk. Brockelmann GAL, I, 350 ve Suppl., I, 592)

Kitabın Kahire'de 1315'te basılmış olan arapça nüshası İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsünde mevcuttur (Hd. 1005).

Prof. M. Fuad Köprülü Ebu İshak'ın bu eserinin 14. yüz yılın başlarında Aydınoglu Mehmed bey adına türkçeye tercüme edilmiş olduğunu haber vermektedir (bk. M. Fuad Köprülü, Anadolu'da türk dil ve edebiyatının tekâmülü, Yeni Türk, İstanbul, 1933). sayı 4, s. 289 v. d. Fakat gerek Köprülünün makalesinde, gerekse eserden bahseden diğer kaynaklarda bu kitabın kimin tarafından ve hangi tarihte türkçeye tercüme edildiğine dâir bir bilgi temin edilememiştir. Türkçe nüshanın başı ve sonu eksik olduğu için, eseri tercüme ve istinsah eden şahısların isimlerini ihtiva etmesi muhtemel sahifeler de elde mevcut değildir.

Şarkiyat Enstitüsündeki arapça basma nüsha ile eldeki türkçe metin karşılaştırılmış ve kitabın baştan itibaren eksiksiz tercüme edildiği, türkçe metnin baş tarafındaki noksan kısmın, eserin asıl muhteviyatına ait olmayıp, mütercim ve müstensih tarafından ilâve edildiği sanılan kısma âit bulunduğu anlaşılmıştır.

Cenup şivesi ile yapılan ilk tercüme yâdigârlarından biri olması dolayısıyla seçtiğimiz bu eserin baştan itibaren ilk yüz sayfalık (1 a — 50 b varakları) kısmının dil husûsiyetlerini sunuyoruz.

Kitabın tavsifi

Kapağın arkası meşin, üstü ebrulu kâğıt ile kaplıdır.

Eser kalınca, açık sarı renk kâğıt üzerine harekeli nesihle yazılmıştır. 440 varaktan ibaret olan eserin her sahifesi 11 satır ihtiva etmektedir. Bab başları kırmızı mürekkeple ve arapça olarak yazılmıştır.

Eserin baş kısmından ve sonundan olduğu gibi ortalarında da bazı varaklar (meselâ 428, 433) nokсандır.

Sahifenin büyüklüğü 16,5 × 24 sm., yazılı kısım ise, 11,5 × 17 sm. tutmaktadır.

Kapakdan sonraki cilde dahil ilk sahifede, başka bir el yazısı ile, kitabın adı (Kıyasu'l-enbiya), müteakip yazısız sahifede de eski bir vakfiye mührü (Vakafa Hacı Osman Efendi Ebu Mustafa 1211) vardır. Aynı mühür 225 a'nın kenarı ile eserin sonundaki yazısız sahifelerin ilkinde de görülmektedir.

Eksik olan 428. ve 433. varaklar yerine, ciltlenirken, ihtimal sonradan doldurulmak üzere, birer boş yaprak konmuştur. Ayrıca 2 tane başta, 4 tane de sonda, numarasız boş yaprak vardır. Bunlardan başka, başta ve sonda, cilde ait ikişer ince iç sayfa daha mevcuttur.

I. İMLÂ HUSUSİYETLERİ

A. Ünlü yazılışı

Metinde, umûmiyetle ünlü yazılmamakta, *elif*, *vav*, *ye* bir kat'ilik ve istikrar göstermeyip, aynı kelimenin bâzan ünlü, bâzan da hareke ile yazıldığı vâkidir. İmlâdaki bu karışıklık mestensihin titiz ve dikkatli olmadığına bir işâret sayılabilir.

Metinde, kelime başında, kelime ortasında ve sonunda ünlü yazılışı şöyledir:

1. *a, e*, yazılışı

a. Kelime başında

Metinde kelime başında *a* ünlüsü, bütün türkçe sözlerde *med'siz* elifle yazılmış ve *elif'in* üzerine *üstün* konulmuştur. Sâdece *ay* (kamer) kelimesi *medli elif* ile yazılmıştır: (*ay* 44-2, *ayn* 96-3).

e- ünlüsü ise, kelime başında dâimâ *elif* ile gösterilmiş ve üzerine *üstün* konulmuştur: *erit-* 61-4, *elümi* 36-2, *etüm* 49-9, *evin* 52-5.

b. Kelime içinde

Kelime içinde *a* ve *e* yazılışı tamâmen karışıktır. *a* bâzan üstünlü elif ile (*kaçan* 7-9) bâzan da sâdece hareke ile (*tağlar* 52-4) gösterilmektedir. *e* ünlüsü ise, kelime ortasında her zaman hareke ile yazılmaktadır: *gerek* 10-1, *nitekim* 52-10 gibi.

c. Kelime sonunda

Kelime sonunda *a* ve *e* ünlüleri ekseriyetle *elif* (*katma* 3-8, *yana* 8-9) veya *he*, ara-sıra hareke ile yazılmaktadır.

2. *ı, i* yazılışı

a. Kelime başında

Türkçe sözlerin başında *ı, i* ünlüleri münhasıran *elif* ile yazılıp, *esre* ile harekelenmiştir: *indi* 4-2, *işlerin* 5-4 gibi.

b. Kelime ortasında

Kelime ortasında *ı, i* ünlüleri tamâmen hareke ile gösterilmiş olup, (*irişdi* 1-7, *biñ* 1-2, *yıllık* 16-5 gibi) pek mahdut bir kaç örnekte *ye* yazılmıştır. T. L. 70 — 3 gibi.

c. Kelime sonunda

Kelime sonunda *ı* ve *i* ünlüleri ekseriyetle *ye* ile (*kıldı* 1-4, *yidi* 14-10 gibi), bâzan da *hareke* ile yazılmıştır: *içi* 17-7, *yiri* 14-11, *yol idi* 16-4 gibi.

3. *o, ö* yazılışı

a. Kelime başında

O ve *ö* ünlüleri türkçe sözlerin başında büyük ekseriyetle *elif vav* şeklinde yazılmaktadır: (*ol* 1-11, *özere* 1-2 gibi). Seyrek olarak da sâdece *elif* yazılıp üzerine *ötre* konulmaktadır: *olsa* 17-8, *özere* 53-8 gibi.

b. Kelime ortasında

Kelime içinde *o* ve *ö* ünlülerine sâdece ilk hecenin ikinci sesi ola-

rak tesâdüf edilmiştir. (Türkçede birinci heceden sonra *o* ve *ö* ünlüleri gelmediği için). İlk hecenin ikinci harfi olarak gelen *o* ve *ö* ünlüleri ekseriyetle *vav* (*yolina* 1-4, *söz* 4-5), ara-sıra da *ötre* ile yazılmaktadır: *kadı* 16-6, *köprü*, 12-3 gibi.

4. *u*, *ü* yazılışı

a. Kelime başında

u ve *ü* ünlülerinin yazılışı da kelime başında karışıktır. Bâzan *elif vav* (*ulu* 23-2, *üç* 31-11 gibi) bâzan da sâdece *ötreli elif* şeklinde yazılmaktadır: *üçün* 5-11, *uya* 6-10 gibi. Fakat birinci şekilde yazılışa daha fazla örnekte raslanmaktadır.

b. Kelime içinde

Kelime içinde *u*, *ü* yazılışı *o*, *ö* de olduğu gibidir. Örneklerin büyük kısmında *ötre* (yağmur 60-7, *dütünü* 54-5 gibi), bâzılarında da *vav* ile yazılmıştır: *altun* 49-9, *demür* 49-9 gibi.

c. Kelime sonunda

Kelime sonunda *u* ve *ü* ünlüleri umûmiyetle *vav* harfi ile yazılmış olup (kanatlı 61-1, *ulu* 23-2, *uşbu* 41-3 gibi), seyrek olarak *ötre* kullanılmıştır: *yirlü* 99-8 gibi.

ÜNSÜZ YAYILIŞI

1. ç

Türkçe kelimelerde başta, ortada ve sonda *ç* ünsüzü dâimâ (*cim*) ile yazılmıştır: *üç* 31-11, *ağaççuk* 84-9, *çok* 99-8 gibi. *c* ve *ç* ünsüzlerini birbirinden ayırmak mümkün değildir.

2. *g* ünsüzü başta, ortada ve sonda hep *kef* ile yazılmaktadır. Eserde *g* ve *k* seslerini birbirinden ayırmağa yarayacak herhangi bir işâret yoktur: *gök* 17-8, *gögi* 54-2 gibi.

3. *ñ* ünsüzü kökte, ekte ve kelime sonunda *sağır kef* (üç noktalı *kef*) ile yazılmıştır. *aña* 1-10, *öñdün* 13-7 gibi. Sâdece *tenğri* kelimesi *ñg* ile yazılmıştır: *tenğri* 13-2

4. *p* yazılışı

Türkçe kelimelerde dâimâ *be* ile yazılmaktadır. Sesin başta, ortada veya sonda oluşunun yazılışta bir ayrılığa sebep olmadığı görülmektedir; *pınar* 96-2, *dopraq* 1-1, *gelmeyüp* 1-5.

5. s yazılışı

Türkçe kelimelerde bütün s ünsüzleri (*sin*) ile yazılmıştır. (*sad*) harfi sâdece arapça-farsça sözlerde görülmektedir. Başta, ortada ve sonda oluşu, bu yazılışta bir ayrılığa sebep olmamaktadır; *sõında* 1-2, *sudan* 14-5; *sordılar* 7-5.

6. t yazılışı

Türkçe kelimelerin kalın sıradakilerinde *tı* ince sıradakilerinde *te* yazılmıştır. Ancak, kalın sıradaki bâzı sözlerin hem *tı* ile, hem de *dal* ile yazıldığı vâkidir: *taş* 27-7, *daş* 48-3, *teᅡgri* 6-11 gibi.

EKLERİN YAZILIŞI

A. İsimden isim yapan eklerde

1. -an, -en

Eserde geçen üç örnekten *iren* 83-9 ve *oᅡlan* 30-11 hareke ve *nun* ile *diken* 16-10 *tenvin* ile yazılmıştır.

2. -çuk, -çük

Bir örnek vardır ve vokali *hareke* ile yazılmıştır: *aᅡaççuk* 84-9

3. -cı, -ci

Bu ekin ünlüsü bâzan *ye* ile (*kılıcılar* 13-8), bâzan da hareke ile gösterilmektedir: *virici* 3-8.

4. -lık, -lik

Bu ek bütün örneklerde hareke ile yazılmıştır. *kullık* 63-10, *geñezlik* 9-1 gibi.

5. -lu, -lü ekinin ünlüsü bütün örneklerde *vav* ile gösterilmiştir. *ᅡayᅡulu* 77-2, *dürlü* 49-11 gibi

Not: bir örnekte hareke ile yazılmıştır. *yirlü* 99-8

6. -lar, -ler çokluk ekinin ünlüsü mahdut bir-kaç misal (*evliyālar* 11-6) hariç, hepsinde *hareke* ile yazılmıştır: *oᅡlanlar* 1-1, *melekler* 5-4 gibi.

1. İyelik ekleri

İyelik eklerinin 1., 2. teklik ve çokluk şahıslarında yardımcı ünlüler daima *hareke* ile gösterilmektedir: *aᅡzum* 28-10, *gõnlũñ* 2-10, *yirũñiz* 47-7 gibi

Üçüncü şahıs iyelik ekleri ise bâzan hareke ile (*buynuzı* 16-1, *atası* 35-5 gibi), bâzen *ye* ile yazılmaktadır: *burnı* 16-10, *devesi* 27-4 gibi.

2. İlgi hâli eki

Bu ekin ünlüsü ekseriyetle *ötre* ile (*kayanuñ* 17-11, *güneşüñ* 96-3 gibi), bâzan da *vav* ile yazılmaktadır: *göklerüñ* 57-8, *dördüñ* 42-3 gibi.

3. Yükleme hâli eki

İyelik eki almamış olan isimlerin yükleme hâli eki *-ı*, *-i* ve iyelik ekili sözlerden sonra gelen yükleme hâli eki *-nı*, *-ni* dâimâ *hareke* ile yazılmıştır. *oğlanı* 40-3, *yüzini* 43-4 gibi.

3. şahıs iyelik eklerinden sonra gelen *-n* yükleme hâli eki ise, umûmiyet ile *tenvinle* yazılmaktadır: *göñlin* 41-2, *sözün* 4-5 gibi.

4. Verme hâli eki

Bu ek ekseriyetle *elif* ile yazılmaktadır: *yüzüğe* 68-2, *oda* 91-5 gibi. Seyrek olarak *hareke* ile yazıldığı vâkidir: *oğlana* 40-4, *dinlemeye* 11-3 gibi.

5. Bulunma hâli eki

Bulunma hâli eki büyük ekseriyet ile *dal-elif* ile (*ağızda* 71-6, *yirde* 50-10 gibi), pek az örnekte de *hareke* ile yazılmaktadır: *arasında* 52-6 gibi.

6. Çıkma hâli eki

Bu ek bütün örneklerde istisnâsız *tenvin* ile yazılmıştır: *dopraqdan* 1-1, *nesneden* 53-3 gibi.

7. Eşitlik hâli eki

Bu ekin ünlüsü hem kalın, hem de ince kelimelerden sonra dâimâ *elif* ile yazılmıştır: *kamusınça* 57-4, *dilinçe* 93-5 gibi.

C. KİP, ZAMAN VE ŞAHİS EKLERİNDE

1. Asıl geçmiş zaman eki

Bu ek 1. 2. teklik ve çokluk şahıslarda umûmiyetle *hareke* ile yazılmıştır: *ayıtdum* 29-10, *işitdün* 83-3, *geldük* 59-4, *getürdünüz* 29-3 gibi.

3. şahıslarda ise bir kısmı *hareke* ile (*oldı* 18-8, *çıkdı* 56-4 gibi), bir kısmı da *ye* ile gösterilmiştir: *geldi* 1-11, *ögdi* 7-4 gibi.

2. Anlatılan geçmiş zaman eki

Bu ek bir kısım örneklerde *hereke* (*oturmuş* 31-3, *giymiş* 34-6 gibi), bir kısım örneklerde *ye* ile yazılmıştır: *virmiş* 9-5, *düzmişler* 29-9 gibi.

3. Geniş zaman eki *-ar*, *-er* tamâmen *hareke* ile yazılmıştır: *dutar* 30-8, *düşer* 91-8 gibi.

-ur, -ür ekseriyetle *hareke* (*gelürsüz* 59-3, *girür* 91-8 gibi), ara-sıra *vav* ile yazılmaktadır: *bilür* 6-5, *kılur* 2-4 gibi.

4. Gelecek zaman ekine ait iki örnek vardır. Bunların ünlüleri *hareke* ile gösterilmiştir: *olışar* 97-7 *dolanışar* 41-6.

5. Emir eki

Bu ekin birinci, ikinci teklik ve çokluk şahıslarının ünlüleri tamamen *hareke* ile yazılmıştır: *vireyin* 39-11, *okıgıl* 74-11, *dutuñ* 59-1 gibi.

3. teklik ve çokluk emir ekinin ünlüsü *vav* ile yazılmaktadır: *yapışsun* 43-10, *söylensün* 11-7 gibi.

6. İstek-dilek eki bâzı örneklerde *elif* (*ola* 3-6, *kirtüne* 3-6 gibi), bâzı örneklerde *hareke* ile yazılmıştır: *virem* 30-3, *yağalar* 39-6 gibi.

7. Şart eki bâzan *hareke* ile (*açsañ* 73-11, *yığsalar* 47-3 gibi), bâzan *elif* ile yazılmıştır: *olsa* 33-12 gibi.

D. FİLDEN FİİL YAPAN EKLERDE

1. -dur, -dür; -ur, -ür; -ar, -er eklerinde ünlüler *hareke* ile gösterilmiştir: *duydur-* 25-7, *artur-* 39-5, *çıkur-* 95-2 gibi.

-mak, -mek mastar ekinin ünlüsü dâimâ *hareke* ile yazılmıştır: *dolanmaq* 96-4, *çekilmek* 49-1 gibi.

Soru eki -mı, -mi bütün örneklerde *hareke* ile yazılmaktadır: *yarlığadı mı* 9-11, *dilermişin* 73-8 gibi.

E. ZARF-FİİL EKLERİ

1. -a, -e

Bu ek bütün örneklerinde *elif* ile yazılmıştır. *koşa* 43-11, *öte* 28-11

2. -u, -ü

Bütün örneklerde *vav* ile yazılmıştır: *ağlayu* 29-10, *diyü* 50-2 gibi.

3. -up, -üp; -ip, -ip

Bu ek bütün örneklerde *hareke* ile yazılmıştır: *bağup* 5-5, *açıp* 91-2 gibi.

4. -ıcak, -icek

Metindeki örneklerin hepsinde ünlüler *hareke* ile gösterilmiştir: *olıcak* 91-10, *olicek* 40-6 gibi.

5. *-madın, -medin* için bir örnek vardır. Bu da *hareke* ile yazılmıştır: *irilmedin* 98-1 gibi.

6. *-uban, -üben*

Bu ekin ünlüleri bütün örneklerde *ötre* ile yazılmıştır: *oluban* 12-10, *dutuban* 65-10 gibi.

F. İSİM-FİİL EKLERİ

1. *-an, -en*

Eserde geçen *-an, -en* ekleri tamamen *hareke* ile yazılmıştır *alan* 73-4, *geçen* 30-10 gibi.

2. *-duk, -dük*

Bu ekin ünlüsü bütün örneklerde *hareke* ile gösterilmiştir. *sormaduk* 3-10, *işlenmedük* 46-4 gibi.

3. *-ası, -esi*

Metindeki örneklerin hepsinde bu ekin ünlüsü *hareke* ile gösterilmiştir: *ayrılması* 44-5, *gelesi* 9-10 gibi.

Bu şekle ait mevcut üç örneğin ünlüleri *hareke* ile yazılmıştır: *varacak* 41-7, *doğacaktır* 87-7, *dölecektir* 87-7.

EKLERDEKİ ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

1. *-p*

-up, -üp; -ıp, -iğ; ve -p zarf-fiil eklerinde *-p* ünsüzü istisnâsız *be* ile yazılmıştır. (bk. ünsüzlerin yazılışı s. 55)

2. *-n*

Eklerdeki *-n* ünsüzü 3. şahıs iyelik ekinden sonra gelen yükleme hâli ekinde *tenvin* ile, *-an, -en* isim-fiil ekinde *nun* ile yazılmaktadır. (bk. yükleme hâli ekinin yazılışı s. 58, isim-fiil ekinin yazılışı s. 62)

KELİMELERİN BİTİŞİK YAZILMASI

Eserde *ne* soru edatı pek çok defalar, ünlüsünü muhafaza etmekle berâber, bazan başına geldiği kelimeye bitişik yazılmıştır: *nevağkt* 86-2 *neçün* 41-2 gibi.

Soru zamiri olan *ne* kendisinden sonra gelen fiile bitleştirilmiştir. *n'olasın* 80-11 gibi.

Çekim edatı *ile* hemen dâimâ sonuna geldiği kelimeye bitişik yazılmıştır. *anuñile* 2-10, *gökile* 90-4 gibi.

Çekim edatı olan *için* de seyrek olarak sonuna geldiği kelimeye bitişik yazılmıştır. Bu durumda başındaki ünlü düşmektedir. *iş için* 64-6 (*işi + için*), *anuñ için* 10-4 (*anuñ + için*).

er- fiilinin eserde mevcut geçmiş zaman ve şart şekillerinin umûmiyet ile kelimeye bitişik yazıldığı görülmektedir: yılıdı 52-8, katidi 54-8, yolidi 16-5, niteyidi 30-5.

(diğer örnekler için bk. *er-* fiili s. 137 ve bk. ünlü düşmesi 67)

dur- fiilinin geniş zaman 3. teklik şahsı bildirici olarak kullanıldığı yerlerde bâzan isme bitişik yazılmıştır: aydur 44-3, anasıdur 53-2 gibi.

II. SES BİLGİSİ HUSUSİYETLERİ

A. Ünlüler

1. *e* ve *i*

İncelenen metinde kelime kökündeki *e* ve *i* ünlüleri eski durumlarını muhafaza etmektedir. Daha sonraları *e* olarak telâffuz edilen *i* ünlüleri burada henüz hiç bir değişikliğe uğramamıştır.

dir- 92-6 (*der-*), *di-* 39-7 (*de-*), *bislen-* 73-5 (*beslen-*), *vir-* 31-5 (*ver-*), *biş* 8-5 (*beş*), *yitmiş* 71-6 (*yetmiş*), *yir* 83-6 (*yer*)

Eskiden *e* olup da sonra *i* şeklinde telâffuz edilen *e*'ler de durumunu muhafaza etmektedir.

eyü 98-7 (*iyi*), *neçün* 41-2 (*niçin*)

2. Ünlü uyumu

Eserde ünlü uyumu henüz teşekkül etmemiştir. Meselâ *dokı-* 1-6, *okı-* 3-10, *yürü-* 38-6 gibi fiiller ve *incü-* 55-5, *altun-* 55-5, *demür* 55-3 gibi sözler eski şekillerini muhafaza etmektedir. Yalnız *gümiş* (*gümüş*) 55-4 kelimesinde görülen harekeli *-i-* misâli bir istisna teşkil etmektedir ki bununda sonradan harekeleme yanlışlığından ileri gelmiş olması muhtemeldir.

3. Eklerdeki ünlü duruma gelince, burada ünlü uyumundan ziyâde başka âmillerin tesiri ile meydana geldiği ve muayyen ek guruplarına bağlı olduğu görülen yuvarlaklaşma hâdisesine tesâdüf edilmektedir.

1. 1. ve 2 şahıs iyelik eklerinin önündeki bağlayıcı ünlüler (*etüm* 49-9, *kanum* 49-9 *elüm* 35-9, *ağzum* 28-10, *azabuñ* 28-6, *göñlüñüz* 29-3, *ehlüñüz* 29-3) (altı örnekte düzdür: bk. *ayıñ* 96-3, *bîñiñ* 65-1, *oğlınıñ* 17-10, *eviniñ* 72-5, *Mustafanıñ* 5-10, *arşınıñ* 66-4).

2. Şahıs zamirlerinin ve isimlerin ilgi hâlinde ilgi hâli ekinin ünlüsü (*benüm* 23-3, *bizüm* 26-9, *şenüñ* 2-10, *sizüñ* 48-1 *anuñ* 18-3, *anlaruñ* 66-1, *güneşüñ* 96-3, *göklerüñ* 57-8, *kayanuñ* 17-1, *kanadınıñ* 65-11); (iki örnekte *anıñ* bk. 16-3, 16-5),

3. Asıl geçmiş zaman ekinin 1. 2. teklik ve çokluk şahıslarında şahıs ekinin yardımcı ünlüsü (*geldüm* 29-8, *ayıtdum* 29-10, *işitdün* 83-2, *kılduñ* 84-7, *getürdüñiz* 29-3, *işledüñiz* 47-10) (iki örnekte düzdür bk. *kıldım* 82-9, *işittim* 83-1).

4. Zarf-fiil ekinin yardımcı ünlüsü (*bakup* 5-5, *çıkup* 80-9, *kıluup* 5-2, *gelmeyüp* 1-6) (üç örnekte düzdür. bk. *açıp* 91-2, *çekip* 95-9, *girip* 82-11) dâimâ yuvarlaktır.

5. İsimlerden isim yapan *-liğ*, *-lig* ekindeki *ğ* ve *g* önündeki ünlü ile birleşmek ve bunları uzatmak suretiyle yuvarlaklaştırmıştır. *-liğ>-*. *lû* veya *lu*. Örnekler: *dürlü* 49-8, *kayğulu* 72-2, *kanatlu* 61-9, *yırlü* 99-8, *görklü* 29-9, *bağlu* 72-9.

6. Fiillerden isim yapan *-k* ve *k* ekinden önce gelen ünlü bâzı örneklerde yuvarlaktır. *uyanuk* 92-1, *açuk* 91-8, *ayruk* 74-1 *bölük* 92-2, *artuk* 74-2.

Bâzı örneklerde bu yardımcı ünlüler düzdür *ulaşık* 61-6, *barışık* 61-5. Bunların neden düz olduğu hakkında şimdilik bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak örnekler çoğaldıktan sonra bir fikir ileri sürülebilir.

7. Emir kipinin çokluk ikinci şahsının ünlüsü elde mevcut örneklerden ikisinde düz, geri kalan dördünde yuvarlaktır. Ancak, aynı sayfada iki kere geçen *geliñ*, her iki örnekte de düz, gene aynı sayfada iki kere geçen *dutuñ* her iki örnekte de yuvarlaktır. *geliñ* 59-1, *dutuñ* 59-2, 59-6. Diğer üç örnekten biri bir yerde geçmekte olup, düzdür (*bakıñ* 90-7) ikincisi iki yerde geçmekte olup, yuvarlaktır (*kıluñ* 56-8, 56-10)

Bunlardan başka fiilden fiil yapmak için kullanılan bâzı ekler (*-n*, *-ş*, *-l*) sonuna geldikleri kelimeye bağlanırken, örneklerden bir kaçında, yardımcı ünlü yuvarlaktır. *boz-u-l-* 2-2, *düz-ü-l-* 2-2, *dur-u-ş-* 1-7, *söy-ü-n-* 61-5

Fakat yukarıdaki örneklerden üçü (düzül-, bozul-, duruş) esere müstensih tarafından sonradan ilâve edilmiş olması muhtemel görülen 1. ve 2. sayfalarda geçmektedir. Bu bakımdan, elde fazla örnek de olmadığı için, kat'i bir şey söylemek, şimdilik, mümkün değildir.

3. Ünlü düşmesi

a. İki ayrı kelimenin birleşmesiyle meydana gelmiş olan bâzı sözlerde, ya birinci kelimenin son ünlüsü, yâhut da ikinci kelimenin baştaki ünlüsü düşmektedir.

nolasın 80-11 <ne+olasın, *şimdi* <şu+imdi 33-1, *şol* <şu+ol 92-4

b. Çekim edatı olan *üçün* ve *ile* çekim esnâsında bâzan baştaki ünlülerini kaybetmektedir. *neçün* 41-2, <ne+üçün, *anuçün*, *işiçün* < işi+üçün 64-6; *kılıcile* <kılıcı+ile 31-8

c. Birleşik zamanların teşekkülüne yarayan *i-* fiilinin baştaki ünlüsü çekim esnâsında düşmektedir.

işleyedün <işleye+idün 59-2, *inmeyedi* <inmeye+idi 47-5, *biragılsadi* <birakılrsa+idi 27-5, *çıkarsadi* <çıkarsa+idi 89-4, *açsadi* <açsa+idi 65-11.

d. *u-* fiill ile yapılmakta olan menfi iktidari şeklinde de *anlayu + umak* ünlü düşmesi neticesi *anlayūmak* olmuştur (bk. 90-6)

e. Türkçede orta hece vurgusuz olduğu için bu hecedeki bir kısım ünlüler düşmektedir. *agzum* 28-10, *gönlüni* 2-10, *oglum* 17-6, *burnı* 16-10, *buyrur* 22-4, *böymişdür* <böyi+miş+dür 41-4, *yarsı* <yarısı 61-3, *değzin* 90-4 <degizin-

B. ÜNSÜZLER

1. *b- p-* Metinde bugün *p* ile telâffuz edilen bâzı kelimeler *b* ile yazılmaktadır. *barmaq* 97-1, *pınar* 96-3. Ancak bunların o zaman *b* telâffuz edildiği için mi, yoksa bir imlâ husûsiyeti olarak mı böyle yazıldığı hakkında kesin bir şey söylenemez. Çünkü metinde *p* olması icâbeden yerlerde de tamamiyle *be* harfi kullanılmıştır.

Peygamber 1-1, *bakup* 5-5, *çıkup* 80-9 gibi (diğer örnekler için bk. imlâ husûsiyetleri).

2. *b- v-* Eski türkçede kelime başında bulunan *b*'ler metinde tamamiyle *v*'dir. *vir-* 4-8, *var-* 3-4 gibi.

Yalnız "göndermek" mânasına gelen *biribi* - fiilinin başındaki *b-*, beş örnekten dört tanesinde *v-* olmuş bir tanesinde *b-* olarak kalmıştır.

Bu, eserin yazıldığı yıllarda $b > v$ değişmesinin henüz tamamiyle olmuş-bitmiş sayılamıyacağını göstermektedir. *viribi-* 5-11, 20-2, 64-6, 86-9 *biribi-* 63-1

1. Eklerde $b > v$ değişmesi

Şimdiki zaman bildirmesi eki olan ve şahıs zamirinden gelen *ben*, çekim sırasında v olmuştur. Metinde buna ait şu örnekler vardır. *benven* 73-4, *güneşven* 44-3, *teñgriven* 13-3, *debredürven* 22-9, *aydaven*

2. k 'ların h olması

Metinde k 'ların h olması temayülü henüz pek sezilmemektedir. Sâdece, pek çok sayıda olan *dağı*, bir yerde *dahı* olarak geçmektedir (bk. 44-5) ki bu tek örnek herhalde eseri yazıldığı tarihten çok daha sonraları istinsah etmiş olması muhtemel olan müstensihinin dalgınlık eseridir.

4. $k > g$

Metinde bu şekle ait örnek de pek azdır. Bir yerde *dağı*, *dağı* (bk. 28-9) olarak geçmektedir. Bunun da müstensihe ait bir dalgınlık hatası olması lâzımdır. Diğer sözlerde de ekseriya son hecedeki k 'lar sadahlaşarak g olmuştur. *evvelği* 55-2, *yanındağı* 63-2, *sonrağı* 11-10, *kılmağı* 53-7.

Bâzan iki ünlü arasındaki k 'ların da g olduğu görülmekle beraber, bu temayül umûmî değildir: *bırağılsadı* 27-5, *yaçadıduğın* 53-10.

5. $t > d$ meselesi

Eski türkçede kelime başındaki t ler burada tamamiyle d olmuştur. Bu, bilhassa fiillerde bariz olarak göze çarpmaktadır: *dile-* (tile-) 73-8, *dur-* (tur-) 44-2, *degizin-* (tegizin-) 90-4, *dir-* (tir-) 92-6, *doğ-* (toğ-) 98-1, *dolan-* (tolan-) 96-4.

Bunlardan başka eserlerde bâzı sözler hem d ile hem de t ile yazılmıştır: *dopraq* 57-6, *topraq* 40-5, *damar* 78-9, *tamar* 22-9, *daş* 18-3, *taş* 27-7, *dağ* 22-5, *tağ* 32-9, *dolu* 17-8, *tolu* 23-6.

Fakat yukarıdaki kelimeler ekseriyetle t i, ara-sıra d ile yazılmaktadır.

ŞEKİL BİLGİSİ HUSUSİYETLERİ

A. İSİM

Türkçede kelimeler iki büyük guruba ayrılır: 1. İsimler, 2. fiiller. Sıfat, zamir, zarf ve edatları ihtiva eden isim gurubu, burada ayrı ayrı bahisler hâlinde ele alınıp incelenmiştir.

İsim başlığını taşıyan bu bahiste isimler sadece şu bakımlardan ele alınmıştır.

1. Fiilden isim yapmak için kullanılan ekler,
2. İsimden isim yapmak için kullanılan ekler,
3. İsimlerde çokluk,
4. İyelik ekleri,
5. İsim Çekimi.

İsimlerin cümle içindeki mevki ve vazifeleri üzerinde durulmamıştır. Çünkü bu, cümle bilgisinin hudutları dahiline girmektedir.

I. FİILDEN İSİM YAPMAK İÇİN KULLANILAN EKLER

İnceleme konusu olan eserde geçen fiilden isim yapma ekleri ve bunların teşkil ettiği sözler, alfabe sırasına göre, şunlardır:

1. -a, -e,

Aslında zarf-fiil eki olan -a, -e ile teşkil edilen sözlerin bâzıları, zamanla kılışlaşmış olarak, isim gibi kullanılmaktadır. *koşa* < *koş-a* 43-11 “çift”, *yana* < *yan-a* 73-7 “tekrar”, *öte* < *öt-e* 78-11 “ileri”,

2. -daş, -deş.

Metinde bu ek için bir örnek vardır: *beñdeş* < *beñ-deş* 68-7, 68-10 “benzer, eşit, denk,,

3. -ak, -ek.

Türkçenin oldukça işlek eklerinden biri olan bu eke metinde bir örnekte tesadüf edilmiştir: *dirnek* < *dirin-ek* 38-9 “dernek”

4. -et

ölet < *öl-et* 47-3 “kıran, ölü”

5. -ğü, -gü

Bu eke bir örnekte rastlanmıştır: *sevgü* < *sev-gü* 44-11 “sevgi”

6. -ı, -i

Aslında zarf-fiil eki olan bu eke iki yerde rastlanmıştır. *çevrili* < *çeviril-i* 81-3 “çevrilmiş”, *dağı* < *dak-ı* 31-5 “dahi”

7. -k, -k

Oldukça işlek olan bu eke beş örnekte tesadüf edilmiştir: *yavulağ* < *yavula-k* 77-1 “çok, sert, şiddetli”; *ulaşık* < *ulaş-ı-k* 61-6 “bağlılık”; *dilek* < *dile-k* 59-4; *barışık* < *barış-ı-k* 61-5 “barışıklık”; *yok* < *yo-k* 24-2 *döşek* < *döşe-k* 13-4 “döşek”, *gerek* < *gerge-k* 10-1 “lâzım”,

8. -n

Bu eke âit örnekler de azdır. ekin <ek-i-n 86-4 "ekin", bogun <bog-u-n 31-11 "bogum",

9. -mak, -mek

Aslında masdar eki olan -mak, -mek fiil köklerinden sonra gelecek o fiilin ifâde ettiği oluş veya hareketin adı olur, ki buna masdar ismi denmektedir.

dolanmak 94-4, bakmak 54-4, yarılmak 81-10, yoyulmak 81-1, yaratmak 86-5, yılmek 52-6, açılmak 88-1, çekilmek 49-1, ağlamak 28-3, depretmek, 22-8, kızdırmak 27-1, bilmek 34-1, kalmak 12-4, gömmek 29-5, kılmak 52-6, söylemek 12-4, kopmak 82-2, götürmek 83-11, çıkmak 96-6, geçmek 46-11, çağrışmak 29-6, demek 50-1, korkutmak 83-10.

10. -ku, -kü

Bu eke ait bir tek örnek vardır: uyku <udı-ku "uyku" 99-2.

11. -mur, -mür

Türkçede "kömür" ve "yağmur" kelimelerinde görülen bu eke ait bir tane örnek vardır: yağmur <yağ-mur 47-4

12. -u, -ü

Bu ek ile yapılmış kelimelerden bir kısmı zarf-fiil eki olan -u, -ü ile teşkil edilmiştir: dolu <dol-u 17-8 "dolmuş" ötrü <ötür-ü 3-3 "dolayı"

Bir kısmı -ıg ile teşkil edildiği halde kelime sonundaki -ğ' ların geçirdiği şöyle bir inkişaftan sonra bu hali almıştır: -ı-ğ > ü > u

Meselâ, metinde geçen şu örneklerde görüldüğü gibi: batu <batı-ı-ğ 97-5 "batı", doğu <doğ-ı-ğ 95-6 "doğu", yazu <yaz-ı-ğ 75-10 "yazı", yaru <yar-ı-ğ 61-3 "yarı", ayru <ayır-ı-ğ 18-10 "başka".

Diğer bir örnek de şöyle bir inkişaf neticesi meydana gelmiştir: korğu <korğ-ku 14-4 "korku".

13. -uk, -ük

Dört misalde görülen bu ekin ünlüsünün yardımcı ses mi, yoksa eke dahil bir ses mi olduğu hakkında kat'i bir şey söyleyemiyoruz: açuk <aç-uk 91-8 "açık", artuk <art-uk 74-2 "çok", ayruk <ayır-uk 61-11 "başka", uyanuk <uyan-uk 99-1 "uyanık", bölük <böl-ük 92-2 "bölünmüş",

14. -z

Bugünkü Türkiye türkçesinde pek az görülen bu ek metinde iki yerde geçmektedir: göz <kö-z 26-8 "göz", söz <sö-z 12-10 "söz"

II. İSİMDEN İSİM YAPMAK İÇİN KULLANILAN EKLER

1. *-an, -en*

Şimdiki Türkiye türkçesinde *kız-an, eren* gibi pek az örnekte rastlanılan bu ek eserde üç misalde görülmektedir: oğlan <ogul-an 30-11, iren <ir-en 83-9 "eren", diken <dik-en 16-10.

2. *-daş*

Bu ek türkçede oldukça az kullanılmaktadır. Metinde de ancak bir örnekte vardır: karındaş <karın-daş 10-9 "kardeş"

3. *-çuk, -çük*

İsimlerden isim yapan bu ek küçültme mânası verir. ağaççuk <ağaç-çuk 84-9

4. *-cı, -çi*

Aslında isimlerden isim yapan bu ek, metinde fiil köklerinden isim yapıyor zannını vermektedir. Halbuki *-cı, -çi*, şöyle bir inkişaftan sonra fiil köklerine gelmeğe başlamıştır: *-ı-ğ-çı > -ıgcı > -ıçı, sat-ı-ğ "satış" sat-ı-ğ-çı sat-ı-çı*

Eserde bu ekin sadece fiil köklerinden teşkil ettiği sözlere ait örnekler vardır: uçucu 69-1, irdeyici 10-9, kılıcı 13-8, virici 3-8, okuyucu 45-6, girici 86-1, bilici 72-2.

5. *-lu, -lü*

İsimlerden isim yapan bu ekin aslı *-lığ, -lig* olup; şöyle bir inkişaftan sonra bu şekli aldığı bilinmektedir.

-lığ > lû > lu (bk. ses bilgisi hususiyetleri s. 56) Tesadüf edilen misaller şunlardır: kaygulu 77-2, dürlü 49-11 kanatlı 61-9, yirlü 99-8, hoşnutlu 44-9, görklü 29-9, bağlu 72-9, borçlu 86-4, şükürlü 10-1

6. *-lık, -lik*

Bu ek isimlerden mücerret isimler yapmaktadır: çıkmaklık 48-2, kullık 63-10, yigitlik 79-9, yıllık 23-4, karanulık 97-1, deprenmeklik 48-6, tarlık 9-2, zarılık 30-2, geñezlik 9-1, peygambarlık 3-5 dirlik 41-6, dökülmeklik 49-4

7. *-rak, -rek*

Bu ek isimlerden pekiştirme sıfatı yapar: kattırak <katı-ğ-rak 25-6 "daha katı" eyürek <eyü-rek 99-2 "daha iyi"

8. -üt

Bu eke bir tek örnekte rastlanmıştır: öğüt < ög-üt 30-2 "nasihat"

9. -sı

Münhasıran *ayruk* sözü sonuna gelen bu ek bugünkü *-ca, -ce* ekinin vazifesini görmektedir: ayruksı < ayruk-sı 61-11 "farklı, farklıca"

İSİMLERDE ÇOKLUK

Metinde geçen bütün isimlerin çokluk şekilleri istisnâsız *-lar, -ler* eki ile yapılmaktadır. Aşağıda metinde geçen çokluk şekillerine ait örnekler verilmiştir: ve ol *taşlar* ve ol *kafirler* tamu odunudur 27-7, uşbu *ulular* dirneği yiridür 38-9; ya Muhammed geçmiş *peygamberler* haberin sana kıssa kıldum 2-9, *gökler* ve *yirler* içindeki bilür 6-4 *ilerükiler* ol işden ötrü tengri boşusuna giriftar oldılar 6-10, *yirler* yidi ve *taglar* yidi ve dünya ömri yidi bin yıldur 52-4

Not: Yabancı kelimelerin çokluk şekilleri de türkçe kelimelerde olduğu gibidir: ol *kafirler* tamu odunudur 27-7, hikmet ehli *alimler* aydur 2-11, *sahabeleri* bezedi dört kişiyile 44-6, ve *mü'minleri* dakı dört kişiyile 45-5,

İYELİK EKLERİ

Metinde tesbit edilen iyelik ekleri şunlardır:

TEKLİK

1. -m
2. -n
3. -i, -i

ÇOKLUK

1. -muz, -müz
2. -ñuz, -nüz
3. -ları, -leri

(ünlü ile bitenlerde -sı, -si)

Aşağıda metinde geçen iyelik ekili sözlere ait bazı örnekler verilmiştir:

1. TEKLİK ŞAHIS

ya'ni uçmak yiri aslıh *kullarum* miras alasıdur 51-7, iy *etüm* ve *kanum* ol gün sen kanda olası 49-9, bes kapu önine *ağzum* urdum 28-10, benüm *elümi* dutdı *atam* 35-5, benüm *elümi* dutdı *anam* 35-5.

2. TEKLİK ŞAHIS

senüñ *arķan* özere ademden yıldıdan ve ağaçdan ve tağdan neler vardır 19-9, senüñ *azabuñdan* bizi kim kurtara 28-6, senüñ *göñlüñi* anuñ ile dolandurdum 2-10.

2. ÇOKLUK ŞAHIS

uşbu *yirüñiz* debrendi 47-7, *nefsüñüzi* ve *ehlüñüzi* saklañ 29-3.

3. TEKLİK ŞAHIS

a. -ı, -i ile

bunuñ sıfatı ve *dirliği* niteyidi 30-5, *derinliği* anuñ kamusıncadır 57-4, ol öküzüñ *burnu* denizler içindedür 16-10, ol öküzüñ kırk biñ *buynuzu* var 16-1.

b. -sı, -si ile

anlaruñ *ulusı* r'ad feriştedür 60-6, iblisüñ *çerisi* dünya içine ol aradan dağılır 33-6, ol yir içinde bir kükürt *deresi* vardır 27-4, *anası* ayıttı benüm elümi dutdı atam 35-5, anuñ *atası* ayıttı 35-5.

3. ÇOKLUK ŞAHIS

teñgri ol *kanatları* kadarınca daķı arturdı 69-10, ve *kuyrukları* süñü gibi 26-7, *yüzleri* ve *ünleri* bir birinden ayrıksı 61-11.

İSİM ÇEKİMİ

1. İlgî hâli

İncelenen metinde isimlerin ilgili hâli şu eklerle yapılmaktadır:

a. Ünlü ile bitenlerde -nuñ, -nüñ

Metinde bu şekle ait bir tane örnek vardır (3. şahıs iyelik ekili kelimelerin ilgi hâli buna dahil değil): bes ol *kayanuñ* kararı yiri olmadı 17-11

b. ünsüz ile biten kelimelerde -uñ, -üñ

ferişte *tağüñ* kuvvetin ve kattılığın denledi 42-3, her birisi ol *kulpuñ* birine yapışmışdır 87-6, ol *dördüñ* üç ayı düzilmişdür incü gibi 42-4, bes *ayüñ* ve *güneşüñ* doğduğ ve dolandüğ böyle durur 96-3, dördüncü *göklerüñ* adın ve lakabın beyan kılır 57-8.

Not 1. ünsüzle biten sözlerden iki örnekte -uñ, -üñ yerine -iñ, -iñ şekline raslanılmıştır. (bk. *ayüñ* 96-3, *binüñ* 65-1)

Not 2. Metinde geçen kelimelerden üç tanesi ünsüzle bittiği halde ilgi hâli eki olarak *-nñ*, *-nün* ekini almıştır: *arşnñ* 66-4, *cebrailnñ* 79-4, *yirñ* 42-8

Not 3. İyelik ekili sözlerin ilgi hâli de ek almamış yalın sözlerde olduğu gibidir. Bunlardan sadece 3. şahıs iyelik eki almış olan sözlere örnekler almakla yetinilmiştir: yir *yüzñ* kayırı ve dopragınca 71-9, *kanadınñ* bir yünñ bu dünyayı örtedi 65-11.

Not: iki örnekte *-nñ*, *-nñ* şekline tesadüf edilmiştir: *oğlunñ* 17-10, *evinñ* 72-5.

Eksiz ilgi hâli

Metinde ek almadığı halde ilgi halinde bulunan örnekler de vardır. Bunların çoğu belirtisiz isim tamlaması şeklindedir: uşbu *ular dırnegi* yiridür 38-5, evvelgi *gök arası* biş yüz yıllık yoldur 57-1, yidi kat *yir içi* dolu hardal danesi olsa 17-7, ve daki *yir yüzini* bezedi 45-7, ol *yir içinde* bir kükürt deresi vardur 27-4, ve daki *yüzünü* bezedi *Muhammed kavmı* birle 43-4, ol yigiti *düş içinde* gördüm 31-2, *kapu önüne* ağzum urdum 28-10.

2. Yükleme hâli

İncelenen metinde yükleme hâli ek almamış kelimelerde *-ı*, *-i* ile 3. şahıs iyelik ekili kelimelerde ise *-n* ve *-ni* ile yapılmaktadır. Bu eklerin ünlüsü metinde istisnasız *-ı*, *-i*, olup, yuvarlaklık bakımından ünlü benzeşmesine henüz uymamıştır.

Aşağıda isimlerin yükleme hâline ait örnekler verilmemiştir.

1. *-ı*, *-i* ile

bir *oglanı* anası dogurdı 40-3, ne od *karı* eridür ne *kar odı* söndürür 61-3, ve ol on iki *ayı* dört ay ile bezedi 42-2, ve ol *agacı* ferişteley kaplamış ve uzatmışdur 79-2, teñgri ta'ala evvel *yiri* yaratıcak yir dep-rendi 24-8, ol *yigiti* düş içinde gördüm 31-2, teñgri bir *yıldızı* bir yılduz suretine yaratmadı 68-4, hatta *daşları* ve *kayaları* daki 89-5.

2. *-nı*, *-ni* ile

ve daki *yüzünü* bezedi *Muhammed kavmı* birle 43-4, *sağışını* haqdan ayruq kimse bilmez 62-9.

3. *-n* ile

beş bilürken aña *gönlin* neçün bağlar 41-2, anı ve *köşkin* ve *malın*

yutdı 34-3, *başların* aşağı dutarlar 23-11, peygamber bize erte *namazın* kıldurdu 43-8, anların sağışın meger bir teñri bile 93-11.

3. Verme hâli

İsimlerin verme hâli kalın sıradaki kelimelerde *-a*, ince sıradaki kelimelerde ise *-e* ile yapılır. Ünlü ile nihayetlenen sözlerde ek ile kelime arasına bir *-y-* yardımcı sesi, iyelik ekili kelimelerde de *-n-* yardımcı ünsüzü girer. Aşağıda isimlerin verme hâline ait metinden alınmış örnekler vardır: iy kar ile *oda* barışık viren teñri 61-5, ol *oglana* kankısı haklıdur 40-4, kaş *yüzüğe* berkindüği gibi 68-2, yir kırāñile gök kavşurduğı *yire* irürür 97-4, eyregi gafil ve *uykuya* meşgul ola 99-2, yidinci bab gökler ve *neye* dönesin yad kılır 80-11, lokman *oğlına* ayıttı 17-6, bes kapu *öñine* ağzum urdum 28-10, bir kanadından bir *kanadına* biş yüz yıllık yoldur 69-8, bes teñri *kullarına* inayet nazarın kildi 86-8.

4. Bulunma hâli

İsimlerin bulunma hâli *-da*, *-de* eki ile yapılmaktadır. Örnekler: ve degme *ağızda* yitmiş biñ dil var 71-6, ve dağı bir *yirde* ayıttı 50-10, ve *günde* biş namaz oldu 8-5, *mağrıbda* bir *pıñarda* dolnur 88-1.

5. Çıkma hâli

İncelenen metinde isimlerin çıkma hâli, aynen bugünkü Türkiye türkçesinde olduğu gibi, *-dan*, *-den* eki ile yapılmaktadır. Örnekler: ayıttılar *oddan* kattı ne ola 25-2, adem *yirden* ve *toprakdan* yaradıldı 40-5, senün arkañ özere *ademden* ve *yilkıdan* ve *ağaçdan* ve *tağdan* neler vardır 19-10.

Metinde eski şekil olan *-dın*, *-din* ekine ait bir tek örnek vardır: bir nicesi çarha yapışur *güneşdin* yaña çekerler 92-3.

6. Vasita hâli

İncelenen metinde vasita hâli şueklele yapılmaktadır.

1. *-n*

Bu ek ünsüz ile nihayetlenen kelimelere bağlanırken araya bir *-ı-* veya *-i-* yardımcı sesi girmektedir. Örnekler: bes *gündüzin* aydın ve *dünün* karañ olısar 97-10, evvelğı bab gökleri *ilkin* neden yaradılduğın beyan kılır 53-10, gökden göğe *birin birin* geçürürler 95-10, yüzleri adem oğlanı yüzi *gibin* 26-6.

2. *ile*

bes teᅡgri bir *yılanile* arşı doladı 71-4, ve ol on iki ayı dört *ayile* bezedi 42-2, ve yıldızlar ol *çokluᅡile* suretleri bir birinden ayrılısdur 68-3, bir ulu ᅡaᅡı bir *dişile* urşa ol ᅡaᅡı cümle kum ᅡayır ᅡıladı 32-9.

Not: Ünlü ile biten kelimelerin sonuna *ile* girdiᅡi zaman, araya bir *-y-* yardımcı sesi girmektedir: ve mü'minleri daᅡı dört dürlü *kişiyile* bezedi 45-5.

3. *birle* (bk. Edat)

Bu Şekle ait metinde iki örnek vardır: bes teᅡgri bir gez heybet naᅡarı *birle* kaleme bakdı 76-6, bes doᅡmaᅡ ve dolunmaᅡ *birle* ucına ᅡıkısa altı ay olur 96-5.

4. *-leyin*. Buna ait bir tane örnek vardır: *ikileyin* namaz ᅡıla 99-10.

7. Eşitlik hâli

Eşitlik hâli kalın sıradaki kelimelerde *-ca*, ince sıradaki kelimelerde *-ce* ile yapılmaktadır. Bu ek 2. şahıs iyelik eki almış olan sözlerin sonuna gelince araya bir *-n-* ünsüzü girmektedir. Metinde geᅡen örneklerin hepsi 3. şahıs iyelik ekili sözlerin eşitlik hâline ait olduᅡu için, ařaᅡıya sadece bunlardan misaller alınmıştır: ol ᅡanatları *ᅡadarınca* daᅡı arturdı 66-10, dün sa'atı *ᅡadarınca* ta cümle karañulugı bir birine katar 97-5, derinligi anuñ *ᅡamusınca* dur 57-4, evvel cevher yaratdı yidi ᅡat yir yidi ᅡat göᅡi *ululuᅡınca* 54-2, her birisi güci *yitdüᅡince* duruşdı 1-6, ol Őehrün adı süryani *dilince* habdusdur 93-5.

Not: Eserde *c* ve *ᅡ* sesleri hep *cim* harfi ile gösterilmiş olduᅡundan, eşitlik hâli ekinin *-ᅡa*, *-ᅡe* mi, yoksa *-ca*, *-ce* mi olduᅡu tesbit edilememiştir. Bu sebeple örnekleri Şimdiki türkᅡede olduᅡu gibi okumayı uygun gördük.